

*Parkanon
kotiseutu-
kävely
7.9.2013*

”ELÄKÖÖN RAKENNUS”

Kaupunkikävely 7.9.2013

Parkanoon alkoi vähitellen 1700-luvulla syntyä haja-asutusta. Samoihin aikoihin alkoi Kanan talon (nykyinen Virranhaara) ympärille tulla muutamia torppia, joista vähitellen muodostui pieni kyläyhteisö ja kehittyi vuosikymmenten kuluessa kunnan keskustaksi. Erään tarinan mukaan Parkano-nimikin olisi saanut alkunsa sanonnasta ”Det finns bara Kana här”, täältä löytyy vain Kana.

Eläköön entisajan hirsirakennukset!

Sairaala – lääkärintalo – apteekki, erinomaisen toimiva yhteisö!

1. Kaupungintalotontin välittömässä läheisyydessä, koivujen siimeksessä, nykyisen Syrjäsen talon paikalla oli punainen hirsirakennus aivan tien kupeessa, **Parkanon kunnansairaala**.

Kuistin oven yläpuolella komeili poronsarvet maantielle päin. Talon omisti ennen sairaalavaihetta metsänhoitaja Torsten Rosenbröijer, jolla oli hevonen ja ajoittain muuli.

2. Sairaalan naapurina pienen pellon jälkeen oli komea, kunnan omistama, kahdella sisäänkäynnillä varustettu **kunnanlääkäriin talo**. Nykyisin paikalla on kaupungintalo.

3. Samalla puolen tietä lääkärin talon välittömässä läheisyydessä sijaitsi punaiseksi maalattu hirsirakennus, **apteekki**. Apteekin paikalla sijaitsee liike- ja kerrostalo Vallila.

Arvellaan hauskasti, että apteekin kohdalla lienee ollut tiellä jonkinlainen magneettikenttä, koska muutamien kulkijoiden askeleet vetivät väkisin apteekin ovelle! Tarkempi historian tutkimus on osoittanut, että sieltä sai tarpeet Mörkösaatiin, miesten mieleiseen juomaan. Resepti ja sekoitussuhteet olivat salaiset, mutta juomaan tarvittiin rautaviiniä, anismikstuuraa sekä apteekkarin omana sekoituksena pärekorintippoja. Myöhemmin apteekkari Blomqvist laajensi taloa ja maalasi sen keltaiseksi.

4. Kulkusuunnassamme seuraavana oikealla kuusiaidan takana on **Virranhaara**, esihistoriansa aikana Kanan taloksi kutsuttu rakennusrykelmä. Maalaistalo-ratsutila on erikoisuus Suomen kaupunkikeskusten joukossa!

Virranhaaran talo on yksi muutamasta keskustan rakennuksesta, joka vuosisadat on säilynyt alkuperäisellä, omalla paikallaan muutamien rakennukseen kohdistuvien muutoksien. Viiri talon katolla kertoo, että tila on ollut saman suvun hallussa vuodesta 1621.

”Eläköön rakennus!”

5. Virranharan talon kohdalta, tie vie vinosti vasemmalle, värikkään historian omaavalle **Päivölänmäelle**.

Paikkakunnan nuorisoseura rakensi tänne talkoovoimin itselleen oman talon luultavasti v 1912. Parkanon Paroonin ehdotuksesta talolle annettiin **Päivölä**-nimi. Talo oli paikkakunnan kaikkien tärkeiden tapahtumien keskipiste. Päivölä on ollut usean omistajan hallussa. Sen ovat omistaneet myöhemmin Suomalaisuuden Seura, Parkanon Suojeluskunta ja Lotta-Svärd -järjestön Parkanon osasto. Sodan jälkeen, v 1944 Päivölä myytiin Parkanon kunnalle.

Kyläkuvalle alettiin 1960-luvulla ennakoida suuria muutoksia, joiden seurauksena tarvittiin uutta rakennustilaa. Vuosikymmenten vaihteessa keskustasta purettiinkin uusien liike- ja kerrostalojen tieltä useita vanhoja rakennuksia. Päivölä purettiin vuonna 1971. Vielä vuosikymmeniäkin myöhemmin Päivölä on parkanolaisten muistoissa todellisena helmenä paikkakunnalla.

6. Maantien vieressä sijaitsi **kasööri**, kunnallismies Franz Wirtzenin vaalea, hyvin kaunis, rakennus. Paikalla nykyisin on liike- ja asuintalo Parkanon Säästökulma, rakennettu 1962.

Lasiverantoinen se oli kyläkuvan kaunistus. Viehättävänä erikoisuutena talon edessä oli laaja lemmikkiketo. Talon sisäpihalla oli kyläläisille elintärkeä, hyvävetinen kaivo, josta naapurit ja Päivölä hakivat ruokavetensä.

7. Päivölänmäeltä alamäkeen tultaessa sijaitsi teurastaja Evald ja Hilda **Kantolan omistama hirsinen, kaksikerroksinen harmaa asuintalo**.

8. Kantolan naapurina oli myöhemmin kaksikerroksiseksi korotettu punainen **postitalo**, jossa oli jonkin aikaa myös alakoulun ensimmäinen luokka.

Talon omisti neiti Ina Stenhagen, joka oli syntynyt Egyptissä ja saanut nimekseen Aleksandrina, mutta käytti nimestään vain sen loppuosaa. Nykyisin paikalla on kerrostalo Alppila.

Päivölänmäeltä tuli talvisin liukas melko jyrkkä mäki tien raitille nuorison talviseksi iloksi. Mäki on sentään vielä paikallaan.

9. Tien toisella puolen sijaitsi **Parkanon Säästöpankki**, rakennettu 1929, ja rakennuksen pohjoispuolella on aikoinaan ollut kukkakauppa ja urheiluliike. Talo on nykyisin Parkanon apteekki.

”Eläköön rakennus!”

10. Kulkusuunnassamme vasemmalla, tien toisella puolen seuraavana onkin **Lorenz Lehtolan kolmikerroksinen talo** toimiva pohjakerros mukaan luettuna, jonka piharakennuksessa oli maitokauppa ja Lehtolan erikoisuus ”limunaatitehdas”, josta myytiin limonadia ostajan pulloihin. Käräsipä tehtailija itsekin juomapulloja torille

ja laestadiolaisten rukoushuoneelle kirkon läheisyyteen.

Talolla on mielenkiintoinen menneisyys kylän keskeisenä tapahtumapaikkana erikoiskauppoineen. Edellisten lisäksi talossa oli samanaikaisesti Lehtolan kahvila, hammaslääkäri Virran vastaanotto, Syrjäsen kello- ja kultaliike, Kantolan lihakauppa, Janakan hattukauppa, Kuivaston, myöhemmin Halmisen paperikauppa... joitakin mainittuna.

Lehtolan liiketalo on edelleen paikallaan, tosin uuden muodonmuutoksen saaneena.
”Eläköön rakennus!”

11. Lehtolan talon välittömässä läheisyydessä oli **paloasema** kattoterasseineen vielä 90-luvulle saakka. Tämä on ollut Mieskuoron perinteinen vappukonserttipaikka.

12. Kymmeniä vuosia sitten tietä oli tältä kohdin levennettävä, syntyi ”Lehtolan aukio”, jonka laidalla, edellä mainittuja taloja vastapäätä oli kyläkuvaa hallitseva **Korpelan suuri ja komea harmaatiilinen rakennus**. Paikalla on tehty suuria muutoksia ja nykyisin siinä on tori, matkahuolto, linja-auto- ja taxiasema.

Katukerroksen useat liikkeet olivat tilavia suurine näyteikkunoineen. Erikoisen ja hyvin monipuolisen tavaravalikoimansa vuoksi liikkeelle tavanomainen tuoksu ja ilmapiiri poikkesivat melkoisesti nykyaikaisesta markettien tunnelmasta, kertoo Anneli Humala. Yläkerrassa oli Parkanon Seurahuone, jonka sanottiin edustavan alansa huippua. Koko talo toi suuren maailman tuntua pikkukylään. Rakennuksen läheisyydessä oli Shell-huoltoasema. Talo purettiin vuonna 1989.

13. Samalla puolen tietä Korpelan naapurina oli vanha puutalo, jossa aloitti toimintansa **Mettomäen kahvila**. Paikalla on nykyisin työvoimatoimisto.

Sotien aikana kylän koiranleuat käyttivät hauskasti nimitystä Musta Pörssi. Mettomäen kahvilalle valmistui oma liiketalo silloisen OTK:n puiston läheisyyteen v. 1948, jonka jälkeen **Kauko Kiviniemi aloitti talossa monipuolisen liiketoiminnan**, joka on johtanut nykyisen K-marketin kehittämiseen. Talossa toimi pitkään myös Parkanon Osuuskassa.

Jatkamme matkaa kulkusuunnassamme vinosti vasemmalle jättäen legendaarisen OTK:n tuuhean puiston tarinoineen seuraavaan tutustumiskertaan.

14. Paloaseman jälkeen ylämäessä sijaitti **Riihimäen kansakoulu**. Perusteellisten korjausten jälkeen talo on toiminut kunnantalona ja on nykyisin Musiikkiopisto.

Eläköön rakennus!

15. Markkinamäeksi kutsuttiin torialuetta, nykyistä Osuuspankin mäkeä, jonne kuljettiin tietä, josta myöhemmin kehittyi Keskuskatu. Mäellä, torialueen vasemmalla puolella oli **Roihan yksikerroksinen, harmaa hirsirakennus**, joka myöhemmin korotettiin kaksikerroksiseksi.

Talon pihapiirissä oli pienempi harmaa hirsirakennus, jossa oli pyöräkorjaamo, joka on vielä käytössä; Roihan Raitti.

Eläköön rakennus!

16. Torin laidalla, samassa talorykelmässä oli toinenkin pieni, punaiseksi maalattu hirsirakennus, Haimila, jossa oli **puhelinkeskus** vuoteen 1949.

Palaamme mäeltä takaisin tienmutkaan ja olemmekin **Sahromaan, entisen Sohlman talon kohdalla.**

Taitekattoinen, kellertävä kaksikerroksinen puutalo talo sijaitsi kylän korkeimmalla kohdalla ja oli kylän suurimpia rakennuksia. Yritykseen kuului Parkanon vanhin kahvila, pulla- ja konditorialiike sekä oma leipomo. Myöhemmin Sahromaan liiketoiminnan päätyttyä talossa on toiminut Kansallis-Osake-Pankki lyhyen ajan sekä Mannisen Radio- ja Tv-liike ja Kempin Urheiluliike.

17. Piharakennuksessa oli persoonallinen Hannes **Bäcklundin sähkövalokuvaamo.** Tilalla sijaitsee nykyisin Itella-postin jakelutalo.

Torimännikössä Leikkosen riihien läheisyydessä majailivat toisinaan mustalaiset teltoissaan nykyisen Keskuskadun liikenneymyrän läheisyydessä.

18. Muutaman suuren kuusen takana oli pieni parakkimainen rakennus; **Väinö Ojajärven omistama lihakauppa.**

19. Seuraavasta **Nummisen leipomosta** levisi herkullinen pullantuoksu ympäristöön. Siellä valmistettiin myös limonadia, jota myytiin ostajien pulloihin. Hauskana yksityiskohtana ohikulkijat muistavat suuren puisen, kullanvärisen rinkelin ulko-oven yläpuolella. Rinkeli on kotiseutumuseossa.

20. Nummisen piharakennuksessa aloitti **Emma Korpela** myöhemmin laajaksi levinneen kauppatoimintansa. Nummisen tontilla sijaitsee nykyisin Väinö Viitasalon talo.

21. Leikkosen puistosta on vielä muistona tien mutkassa muutama lehtikuusi, jonka jälkeen oli paremmin kanttorilana tunnettu **Metsola-niminen kaunis rakennus**, jonka omisti kanttori Matti Roiha. Talossa toimi sodan jälkeen verovirasto. Talo on nykyisin melko asumaton.

Tien vastakkaisella puolella sijaitsee hautausmaa, vihitty käyttöön vuonna 1805. Tasainen, kaunis kiviaita teetettiin ammattityönä alueelta raivatuista kivistä.

22. Hautausmaahan rajoittuu Germund Paaerin suunnittelema alun perin keltaiseksi maalattu ”hautausmaahuone”, jota edelleenkin kutsutaan läpikäytäväksi.

23. Viljamakasiinin, nykyisen kotiseutumuseon läheisyydessä, tien mutkassa sijaitsi aikoinaan Juho Laineen pieni kauppa, jonka ikkunoilla pelargoniat viehättivät kulkijan silmää.

24. Myöhemmin siihen rakennettiin Kuoppasalmen kolmikerroksinen kaupparakennus, jossa oli myös matkustajakoti, ruokala-kahvila ja paperikauppa. Talo tuhoutui tulipalossa v. 2000. Kuuma tapahtuma keskellä kyläyhteisöä keskellä viikonloppuista yötä, kertoo muistitieto. Valkoinen syreenipensas talon nurkassa muistuttaa talon värikkästä historiasta ja sen päättymisestä.

KIRKONMÄEN RAKENNUKSET ennen ja tänään

KIRKKO

Arkkitehti ja rakentaja Salomon Köhlström (Köykkä). Valmistumisvuosi on 1800, vihitty v.1805, lopullisesti valmis v. 1813.– **Kivitapuli** v. 1889, arkkitehtina Jac. Ahrenberg, rakentajana rakennusmestari David Lönroth. Kaksi kelloa. –

Muistomerkit kirkkopihassa: *Menneitten sukupolvien patsas* kaakkoisnurkassa, pystytetty v. 1950 kirkon täyttäessä 150 vuotta, *Vapaussodan sankaripatsas*, lounaisnurkassa, pystytetty v 1926 (suunnittelija Granit), *Karjalaan jääneiden vainajien muistomerkki* kirkon lounaisessa sisäkulmassa v. 1957, *Vakaumuksensa puolesta menehtyneiden muistomerkki* luoteiskulmassa v. 2009. Aidan ulkopuolella: tapulin länsipuolella pystytettiin *Muualle haudattujen vainajien muistomerkki* v. 2000 kirkon 200-vuotisjuhlanä.

KESKUSTAN HAUTAUSMAA

Vanhin osa on vihitty käyttöön v. 1805. Laajennettu pariin kertaan. *Ns. hautaushuone* sijaitsi aluksi hautausmaan (=vanhimman osan) koilliskulmassa. V. 1916 rakennettiin sen pohjoispuolelle uusi hautaushuone, ”läpikäytävä”, suunnittelijana taiteilija Germund Paaer. Ruumishuone v. 1968 ”jäähdyttämöineen”. Konehalli rakennettiin myöhemmin sen viereen. Hautausmaalla ovat v:n 1928 salamaniskun uhrien muistomerkki, v. 1929 tapahtuneen Kuru-laiivan haaksirikon muistomerkki sekä von Wreden sukuhauta.

SEURAKUNTAKESKUS

Valmistui v.1973. Arkkitehtitoimisto Suunnittelukonsultit Oy/Matti Tausti Helsingistä, laajennus v. 1981 Arkkitehtitoimisto Aulis Jääskeläinen Ky Seinäjoelta. Seurakunta oli ostanut v. 1964 Parkanon Lest. Lähetysyhdistyksen rukoushuoneen tontteineen. Siinä oli toiminut myös Keski-Wuoksen Yhteiskoulu 1940- 1949, jolloin (1950) Parkanon yhteiskoulun ”puupää” valmistui. Myöhemmin siinä annettiin myös kansalaiskoulun opetusta. Ylä-Satakunnan kirjapainokin oli jonkin aikaa rukoushuoneen sivurakennuksessa.

KIRKONRAISKIO

Seurakunta osti Metsäyhtiö Rosenlewilta Raiskion (Raiskionranta) talon ulkorakennuksineen. Ulkorakennus purettiin rivitalon tieltä v. 1974 ja käytettiin Parkanon Kipinäpartion mökin rakentamiseen Kaidoille vesille.

SEURAKUNNAN RIVITALO

Koska Parkanon seurakunnalla ei ollut Kirkon virkatalosäännön edellyttämiä virka-asuntoja toiselle papille, kanttorille ja diakoniatyöntekijälle, niin seurakunta rakensi seurakuntakeskuksen viereen rivitalon, joka valmistui vapuksi v. 1975. Rivitalossa oli asunnot mainituille viranhaltijoille ja lisäksi kaksio.

PIKKUPAPPILA JA DIAKONISSAN TALO

Seurakunta osti v. 1925 kuolleen lukkari-urkuri A.A. Hellan perikunnalta talon, ”Ihantolan”. Se sijaitsi kirkon koillispuolella (nyk. Kuttikallionkujan ja Parkanontien välissä). Siinä, ns. ”pikkupappilassa” asui sittemmin seurakunnan virallinen apulainen 1960-luvun puoliväliin asti. Diakonissan talo on tontin ylänurkassa.

MUSEO

Tapulin jäännöskivistä tehtiin v. 1890 lainajyvästörakennus, joka 1954 muutettiin Parkanon kunnan museoksi (lopun tapulia varten tuodut kivet käytettiin 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa kirkon kiviaidan jatkamiseen). Rakennuksen jyrkät seinät ovat punagraniittia. Makasiinijasta museon sisäpuolella muistuttavat parkanolaisesta punahongasta salvotut, aiemmin viljalaareina toimineet seinäkirjat. Nykyään museo tunnetaan nimellä Parkanon kotiseutumuseo.

Lähteet:

- Parkanon kotiseutulehden Parkanon Joulun eri numeroita 1970-1980 –luvulta
- Väinö Viitasalon kyläkirja
- Ulla Toivasen muistelmat ja Leena Perälän keräämä tieto
- Erkki Hirven keräämä kirkkohistoria
- Timo Yliahon ”Vanhoja kuvia Parkanosta”
<http://koti.mbnet.fi/fixfocus/PnoVPeukalot/pvpindex.htm>

Kuvan tiedot:

”Parkanon keskustaa 1930-luvulla. Oikealla on vuonna 1929 valmistunut Parkanon Säästöpankin rakennus. Johtajana oli Martti Tuisku. Pankki oli perustettu vuonna 1887 ja ensimmäiset toimitilat olivat metsänhoitaja Moringin omistamassa Kaupin talossa Yliskylässä. Pankin edessä näkyy lottien kioski. Oikealla on Korpelan liiketalo. 20-luvun lopulle saakka Korpelan kauppa oli hautausmaan luona Nummisen leipomon vieressä. Suoraan edessä on Sampola-niminen rakennus, jossa Kauko ja Laina Kiviniemi aloittivat kaupan pidon vuonna 1935. Talossa toimi myös Mustaksi Pörssiksi kutsuttu kahvila. Ehkä nimi viittaa vuonna 1932 loppuneen kieltolain aikoihin. Kahvilassa oli radio vuonna 1936, kun Berliinissä oli olympialaiset, ja poikia kerääntyi ikkunan alle kuuntelemaan Martti Jukolan kiihkeää selostusta.” - Timo Yliaho –

Kotiseutukävelyssä mukana:

Parkano-Seura ry

Euroopan rakennusperintöpäivät 6.-8.9.2013

http://www.rakennusperinto.fi/muuta_sisaltoa/erp/fi_FI/erp/

PIRKANMAAN KOTISEUTUKUUKAUSI 2013

<http://www.tampere.fi/kulttuuripalvelut/kaupunginosat/tapahtumat/kotiseutukuukausi.html>